

Marx: 1818-1883 (marxisme)

Sumari

1. Biografia i obra
2. Temes i disciplines des dels que s'articula el pensament teòric de Marx.
3. La filosofia de la història de Marx: ciència, dialèctica i materialisme històric.
4. La concepció antropològica de Marx: l'ésser humà com a *praxis*.
5. La crítica al sistema capitalista burgès des de
 - a. El mètode d'anàlisi socio-econòmic de Marx.
 - b. El diagnòstic de la societat capitalista burgesa: els diferents tipus d'alienació.
6. Les perspectives de futur: revolució o barbàrie
 - a. Objectivisme i subjectivisme en el pensament de Marx
 - b. El comunisme, la revolució socialista i la concepció de l'estat modern.
7. El marxisme després de Marx durant el segle XX
 - a. El debat sobre humanisme i científicisme a Marx.
 - b. Les aportacions de l'escola freudiana i del pensament nietzscheà.
 - c. La crisi del marxisme de finals del segle XX: El triomf socio-polític i militar del capitalisme global; la recuperació del pensament liberal econòmic, la implantació del pensament únic i el ressorgiment del pensament religiós a escala global.

1. *Biografia i obra*

Antecedents:

El segle a Alemanya consistirà entre altres coses en el lent procés d'unificació social, econòmica i política, buscant l'equilibri entre el

tarannà conservador i aristocràtic de l'estat Prússia i el liberal i burgès de les regions meridionals. Un cop unificada, Alemanya es presenta com una nova potència europea en competència amb Anglaterra i França. Algunes esdeveniments significatius són *la unió aduanera alemanya (1834)*, el lideratge del canceller Bismark, l'aliança liberal-conservadora contra Napoleó III en *la guerra austro-prussiana (1866)*, *la proclamació del Reich alemany* i de Guillem I com a emperador (1871).

1818- 1843: Etapa Alemanya (Berlín - Jena)

N. a Trier, Alemanya. D'origen jueu, de família liberal i de posició econòmica benestant. Estudis de dret i filosofia a Bonn i Berlín.

Influència de Hegel¹ (1770-1831) (esquerra hegeliana, es relaciona amb Bruno Bauer y con Moses Hess).

1841:

Doctor en filosofia a Jena, amb la tesis *Les diferències en la filosofia de la naturalesa de Demòcrit i Epicur*, d'orientació materialista.

Influències de Feuerbach², encara que Marx el critica per insuficient.

Dificultats polítiques per a dedicar-se a l'ensenyament universitari. Es dedica al periodisme.

1842-1843:

Redactor, i posteriorment director, de la «Gaceta Renana», periòdic radical de Colònia (defensa del sufragi universal, llibertat d'expressió). Tancament del diari el 1843 per motius polítics. Es casa amb Jenny von Westphalen, jove aristòcrata.

1843-45: Etapa francesa (París)

¹ Resum de la filosofia de Hegel (Idealisme alemany): Ontològicament, l'Esperit absolut és la realitat i veritat última i absoluta. Lo material – la naturalesa – era per a Hegel l'exteriorització de l'esperit, la manera de manifestar-se de l'absolut. L'esperit en exterioritzar-se és feia *cosa* i l'ésser un simple moment de la realització de la consciència. Tot plegat venia resumir-ho Hegel amb l'expressió “*Allò que és racional és real i allò que es real és racional*” (Filosofia del Dret de Hegel). Epistemològicament, la veritat era aconseguida mitjançant un moviment dialèctic de la *consciència humana* envers la seva *autoconsciència* i des d'ella envers l'Esperit Absolut en un constant procés de negacions superadores necessàries. La realitat se'ns presenta escindida a la nostra consciència sensible i és el nostre intel·lecte que aconsegueix superar aquesta inicial escissió. El món i la història de la humanitat és l'expressió fenomènica del procés del pensament.

² Feuerbach: Del grup de l'esquerra hegeliana, fou dels primers a criticar el que suposava de negatiu per a la condició humana la filosofia idealista de Hegel.

El 1843 es trasllada a París fins el 1845. A París, funda els *Anals Franco-Alemanys* juntament amb Arnold Ruge, (només surt un número de la revista). Es fa amic de Heine (poeta), i coneix al que seria el seu gran amic i col·laborador F. Engels (1820-1895).

1844

Escriu *Crítica de la filosofia del dret de Hegel* (1844). Publica un estudi sobre la situació dels jueus (*Anals franco-alemanys*), *La qüestió jueva*.

Coneix el pensament dels saint-simonians (utòpics) i de Proudhon (anarquisme). Manté de Hegel (1770-1831) la denuncia de l'escissió entre societat civil i societat política (estat), però critica a Hegel la seva concepció idealista y reaccionaria de l'Estat. Considera que la democràcia no es suficient. Cal un canvi radical emancipador: la humanitat, dominada per l'Estat alienant, cal que es recuperi a sí mateixa. Critica Feuerbach per no haver sabut anar més enllà en la seva anàlisi sobre l'alienació religiosa, i per creure en una naturalesa humana entesa com a essència immutable i ahistòrica de la humanitat. Per a Marx l'arrel de tota alienació és l'alienació econòmica, originada por las condiciones materiales d'existència de la humanitat. En aquest període comença l'estudi de l'economia política anglesa (Smith, Ricardo). Trenca amb Proudhon i els socialistes franceses per utòpics i petitburguesos. Escriu *Manuscrits de política i economia* (Manuscrits de París) Algunes de les tesis principals de la seva filosofia política estan en aquests escrits: el d'avançar cap a una societat comunista conservant l'impuls de la civilització industrial. Manteniment de la tesis hegeliana de la Aufhebung o superació en clau de procés dialèctic: la realitat es supera amb la seva negació afirmant-se novament en una síntesi superadora.

Escriu les *Tesis sobre Feuerbach* i, amb Engels, *La sagrada família*.

1845-1848: Etapa Belga (Brussel·les)

El 1845 es expulsat de París i s'instal·la a Brussel·les. Intensa activitat organitzativa revolucionaria. La revisió de la seva formació filosòfica el du a radicalitzar el seu discurs. Segons alguns (Althusser (1918-1990),

estructuralista: ruptura epistemològica) aquest és el moment de la ruptura amb la seva primera etapa (jove Marx o Marx humanista) En la segona que comença, la del Marx madur, el pensament social de Marx es fa més científic (estructuralista³) i menys filosòfic.

El 1847 escriu *La ideologia alemanya* i *Misèria de la filosofia* contra Proudhon

El 1848 escriu, amb Engels, el *Manifest del partit comunista*, per encàrrec de la Lliga dels comunistes. Concepte bàsic, la lluita de classes com a motor de la història Per acabar amb la explotació, i la propietat privada com a origen de l'enajenació, propugnen la necessitat de la presa del poder polític per part del proletariat i la posterior eliminació progressiva de l'estat.

1848. Marx torna Alemanya i funda *La Nova Gasetta Renana* (Neue Rheinische Zeitung). Els dos són expulsats. Viatgen a França d'on també són expulsats,

1849-1883: Etapa de Londres

El 1849 s'instal·la a Londres fins al final dels seus dies. Viu en condicions extremes (moren cinc dels seus fills en part per dificultats d'atenció, només li sobreviuen tres filles, una il·legítima) Subsisteix gràcies a les ajudes d'Engels i dels articles que escriu per a diversos periòdics d'esquerra, el New York Tribune, el Free Press, Das Volk, o People's Paper. Segueix investigant i escriu obres com

1850. La lluita de classes a França

³ El terme estructura en el seu ús corrent està associat entre altres als significats d'organització i forma. Des d'un punt de vista metodològic s'ha vingut a precisar al llarg del segle XX el seu significat ; així, s'entén per estructura una totalitat o sistema amb lleis pròpies que inclouen els seus propis mecanismes de transformació i autorregulació amb el que es tendeix a preservar i a mantenir l'equilibri del conjunt. El concepte d'estructura està en el nucli dels plantejaments estructuralistes que venen a desenvolupar un mètode de caràcter general que conserva la presència de la totalitat d'allò que s'investiga al mateix temps que emfatitza la dimensió intemporal en prescindir de consideracions genètiques i històriques.

Hi ha un gran nombre d'investigacions en diferents àmbits del saber que han utilitzat el concepte d'estructura compartint els mínims pel que fa les propietats que el caracteritzen. En matemàtiques, en epistemologia, en filosofia, en psicologia i en general en les anomenades ciències humanes el concepte d'estructura ha estat central donant lloc a la corrent de pensament coneguda amb el nom d'estructuralisme. Al mateix temps, però, que es comparteix el concepte, aquest ha donat peu a la seva crítica i discussió. El debat, resumidament, ha esdevingut per les diferents interpretacions que ha merescut el concepte respecte al que podríem denominar el seu contingut de realitat. Així hi ha hagut qui ha interpretat el significat d'estructura com el de la producció de models per parts dels investigadors que tenen la virtut de facilitar el coneixement de les realitats estudiades; d'altres interpretacions han emfatitzat el caràcter de realitat de l'estructuració de la realitat amb independència de l'investigador, de manera que les estructures serien quelcom inherent a la realitat mateixa, i finalment, d'altres, posarien de rellevància el fet de que l'estructura és el resultat de la manera de funcionar de la realitat, és a dir, la realitat estaria sempre en un permanent procés d'estructuració.

1852 *El 18 brumari de Lluís Bonaparte*

1859 *Contribució a la crítica de la economia política*

1864 Funda i presideix l'Associació Internacional de Treballadors (Primera Internacional).

1867. Publica el primer volum de *El Capital*. Gran admirador de Darwin (1809-1882), Marx pretén dedicar-li el seu estudi principal sobre el sistema econòmic capitalista. Dels quatre volums només el primer fou publicat en vida de Marx. (Engels publica el segon i el tercer volum i Kautsky el quart).

1871 Escriu *La guerra civil a França* sobre la Comuna de París.

1875. Escriu *Crítica al programa de Gotha* (defensa de la tesi de la dictadura del proletariat contra Lassalle).

Resum influències sobre Marx: 1. Els teòrics de l'economia anglesos; 2. La filosofia idealista alemanya; 3. Els pensadors socialistes utòpics i 4. Les lluites polítiques i reivindicatives de la classe obrera. A més, Marx sintonitza amb el seu segle amb el seu optimisme científic que completa amb la seva filosofia decididament materialista i antimetafísica.

2. La articulació del pensament teòric de Marx.

Si Nietzsche és el filòsof de la individualitat i de la vida (vitalisme), Marx (materialisme històric) és el filòsof de la societat. Si Nietzsche ataca el racionalisme intel·lectualista, segons ell, malintencionat de la nostra cultura procurant substituir-lo per l'instint vital, Marx ataca la irracionalitat d'un sistema que afirma ser segons raó (Hegel) però ho és tot menys racional.

El punt de partida de Marx és la paradoxa d'una societat que es creu racional quan no ho és en absolut; així Marx planteja:

1- Com pot una societat dir-se racional quan permet la explotació d'uns homes per altres i en una època en la qual el seu sistema

productiu podria oferir a tots la possibilitat de viure amb les necessitats cobertes?

2- Com pot un sistema dir-se racional quan està basat en una sobreproducció que després es llença malgrat existir nombrosos individus en la misèria?

La resposta ens diu Marx la podem trobar en l'estudi de la història. La seva concepció filosòfica de la història i la seva antropologia filosòfica és materialista, que per a ell volia dir que l'aspecte essencial en la vida dels individus és la producció dels mitjans de la seva supervivència. Són aquestes reflexions inicials el que el dugueren a interessar-se per l'economia i des de tot plegat desenvolupar les seves teories i mètode sociològic i polític. Marx és doncs filòsof, historiador i economista; i també sociòleg i polític.

3. La filosofia de la història: ciència, dialèctica i materialisme històric.

A partir de les observacions, estudis i investigacions sobre els esdeveniments històrics pels que passa no només alemanya, sinó tota Europa com a conseqüència de la revolució industrial i sota la influència de l'ampli moviment científic generalitzat del moment, Marx segueix en la línia de tots aquells pensadors europeus que volen incorporar aquests esperit científic a l'estudi dels éssers humans. Juntament amb economistes com Smith i Ricardo, reformadors utilitaristes com Bentham i Mill, filòsofs positivistes com Comte; Marx pretén desenvolupar el que es coneix avui com a *Ciències Socials* que inclou disciplines que veuen la llum en el segle XIX i primers del XX: la sociologia, l'antropologia, la psicologia i la història.

De l'estudi de la història podem apreciar dirà Marx l'existència d'unes lleis a les que podem considerar tant científiques com poden ser les de les ciències naturals. La concepció científica de la història és la que determinarà tota la filosofia social i política de Marx, sobre la qual voldrà aprofundir a partir de l'estudi de l'economia del sistema

capitalista. Aquesta concepció científica de la història serà coneguda com el **materialisme històric** de Marx.

En el **Materialisme històric** es concreten dues idees fonamentals: **la primera**, que per a explicar-nos la societat humana no és necessari recorre a altres elements explicatius que no siguin els dels processos materials en els que es veu immers l'ésser humà per a sobreviure; no hi ha cap necessitat per tant de recorre a explicacions transcendents, siguin aquestes explicacions de tipus idealista, espiritualista o religiós. **La segona**, que l'estudi de la història de la humanitat és l'estudi de les relacions conflictives entre els diferents grups socials en relació a la lluita per la supervivència. A aquestes relacions de conflicte i de tensió les descriu Marx amb el concepte de **lluita de classes** i de **concepció dialèctica de la història**. El terme dialèctica és un terme filosòfic emprat ja pels clàssics; entre ells Plató. Torna a ser bàsic en la filosofia idealista de principis del XIX amb Hegel. Marx recull la idea dialèctica de Hegel suprimint el caràcter metafísic i idealista del filòsof alemany. La dialèctica descriu el desenvolupament de la història humana a partir de les condicions **materials** de vida (de gestió dels recursos per sobreviure, les relacions econòmiques).

4. La concepció antropològica de Marx: l'ésser humà com a praxis.

El materialisme històric que defensa Marx té la seva base en la seva concepció antropològica. Marx havia admirat en la filosofia de Feuerbach la crítica d'aquest a Hegel. Aquest últim es basava en una filosofia que feia de la raó l'absolut que tot ho abarcava i que transcendia la pròpia condició humana. Hegel afirmà que "tot el que és real és racional i que tot el que és racional és real", convertint així els individus concrets en una part més d'una raó absoluta i ideal. La crítica de Feuerbach va servir per resituar la figura de l'ésser humà: l'ésser humà és per a aquest filòsof l'element central, l'autèntic objecte del pensament. Marx dona un pas més, els humans són éssers de carn i ossos, i en particular, éssers que es defineixen per la seva relació amb el món natural que l'envolta. També aquí s'utilitza el

concepte de dialèctica. Entén Marx que hi ha una relació transformadora entre individu i natura: la natura es transforma per l'acció humana individual i l'individu es transforma per l'acció del medi natural sobre ell. El concepte amb el que resumeix aquesta relació dialèctica és el de **praxis**. Els humans som praxis: és a dir, 1. éssers naturals i per tant amb necessitats naturals; 2. històrics, 3 productius (treball, que és el que ens diferencia dels animals) i socials; 4 que teoritzem a partir de l'activitat humana material i social de transformació de la naturalesa, de la societat i del propi home. Tot coneixement s'origina en aquesta praxis humana que és de naturalesa dialèctica (d'interacció amb la naturalesa).

5. La crítica al sistema capitalista burgès a partir de

a. El mètode d'anàlisi socio-econòmic de Marx

El mètode de Marx ha estat el model de referència per a l'estudi de les societats industrials. Marx proposava considerar la societat des d'una doble perspectiva d'estudi.

A. Estructura o estructura econòmica: D'una banda cal considerar el que ell anomenava ESTRUCTURA. L'observació i investigació de l'estructura d'una societat hauria de mostrar-nos dues coses: 1) les condicions materials de producció (les forces productives, que considerades per elles mateixes serien la "infraestructura") i 2) les relacions en que estaven situats els diferents individus dins de les *relacions de producció* (és a dir, la divisió del treball en el procés de producció).

B. Superestructura. De l'altra, calia considerar el que ell anomenava SUPERESTRUCTURA, que consistia en la cultura filosòfica, religiosa, ideològica i jurídica, en suma, tot el que feia referència al que pensaven els individus sobre la seva realitat personal i social. L'estudi de la superestructura, dirà Marx, ens proporcionarà la representació cultural de la realitat econòmica.

b. El diagnòstic de la societat capitalista burgesa: els diferents tipus d'alienació. Alienacions: econòmica, política i cultural.

A partir del seu mètode, Marx arriba a la conclusió que el *mode de producció capitalista-burgès* dona peu a un seguit d'anomalies per als individus, anomalies que indiquen els sers humans en aquestes condicions no poden ser plenament ells, és a dir, que el sistema impedeix que es desenvolupin segons la seva naturalesa pràctica (praxis). Aquesta pèrdua d'ésser és el que Marx anomena **alienació**.

Hi ha tres grans tipus d'anomalies que es complementen reforçant-se entre elles

1. L'alienació econòmica, amb la qual explica el fet que l'individu es converteix dins del capitalisme en una mercaderia més, una cosa més. En aquests cas, el treballador es veu alienat econòmicament, part del que produeix s'ho queda el capitalista en la forma de benefici, benefici que objectivament es necessari per poder seguir alimentant el sistema econòmic però que sobre el qual el treballador deixa de tenir cap control. A aquesta part que es queda el propietari n'hi diu Marx **plusvalua**, la qual és negativa no tant pel fet de produir-la el treballador sinó perquè passa a mans privades i no de tots. Marx defensa que la plusvalua no quedi sota el control d'uns pocs (propietaris) sinó de tota la societat. Això només és possible en una societat sense **propietat privada** o el que és el mateix en una societat de **propietat col·lectiva**.
2. l'alienació política, els individus perden la seva possibilitat de participació en les decisions polítiques i socioeconòmiques que queden en mans dels propietaris, fins hi tot, encara que sigui en un sistema polític democràtic. La democràcia en el capitalisme és democràcia burgesa i per tant només afavoreix a una minoria. L'estat serà un aparell de dominació de la classe burgesa sobre la totalitat de la població.
3. l'alienació cultural. Aquesta prové del sistema de creences que justifiquen l'ordre preestablert com la religió (l'opi del poble), la filosofia idealista, les ideologies burgeses; també, el sistema jurídic que justifica el sistema de propietat privada.

6. Les perspectives de futur: revolució o barbàrie

a. Modes de producció. L'estat. El socialisme i el comunisme

S'ha vist, parlant del materialisme històric, que per a Marx les lleis de la història estan basades en les particulars condicions materials (recursos) de vida, i en les particulars relacions dels homes en el treball de cada època. Sumades les dues és el que ell denomina els diferents modes de producció que ha existit al llarg de la història. D'aquests modes de producció Marx afirma hi ha hagut històricament quatre: el mode de producció asiàtic (col·lectivisme primitiu: rics-pobres), l'antic (esclavatge: amos-esclaus), el feudal (vassallatge: senyors-vassalls) i el capitalista (assalariats-propietaris).

Aquestes condicions i relacions han donat lloc a unes lluites entre grups amb interessos materials diferents que de manera progressiva han conduït a la humanitat al darrer mode de producció la superació del qual només presenta dues possibles alternatives: la societat comunista o la barbàrie. La radicalitat de la contradicció en l'etapa que ell analitza, la del XIX industrial burgès, es deu a que els grups socials s'han polaritzat en dos grans blocs irreconciliables, el dels propietaris i els del treballadors assalariats.

El futur:

1) la societat comunista

La societat comunista és la superació del conflicte capitalistes-proletaris que primer haurà de passar per una societat de transició que serà la societat socialista. Això és així per una raó molt senzilla: la història ens mostra, assegura Marx, que les diferents etapes s'han superat perquè les forces productives d'una determinada etapa han desbordat el grup social que les dominava, o, dit en unes altres paraules, el grau de desenvolupament de les forces productives ha provocat una contradicció en les relacions de producció que du a la superació d'aquesta contradicció mitjançant unes noves relacions més adequades a les capacitats de les noves forces productives. Ara, la qüestió, dirà Marx, ja no és un problema filosòfic sinó polític, és a dir,

d'organització i acció per evitar la barbàrie i transformar la societat en una societat comunista. En això consisteix la revolució: canviar el mode de producció i superar la contradicció de les forces productives i relacions de producció burgeses. Seguint el curs de la història, aprofitar l'actual grau objectiu de desenvolupament de les forces productives (tecnologia, força de treball...) - que no produeix a favor de tota la població sinó que només serveix als interessos d'una minoria en quedar limitades pel sistema de les relacions de producció de propietat privada burgès (el sistema de propietat) - per canviar a un nou sistema de relacions basat en la propietat col·lectiva dels mitjans de producció. Aquest canvi posarà les bases objectives per a un sistema socio-econòmic al servei de tota la població, igualitari en l'economia i en la política: una autèntica democràcia

L'altra alternativa només pot ser que

2) la barbàrie, és a dir, la destrucció de la civilització. Les forces productives desfermades per la societat burgesa són de tal magnitud que sense direcció alguna hauran de dur a la més elevada destrucció.

b. El comunisme, la revolució socialista i la concepció de l'estat modern.

Per a Marx la societat capitalista-burgesa suma dues contradiccions:

1) la contradicció objectiva consistent en la impossibilitat de la burgesia d'aprofitar el desenvolupament del sistema industrial en favor del conjunt de la població, i 2) la contradicció subjectiva, (la consciència de l'explotació). Amb les dues es desencadena, segons ell, el procés revolucionari de canvi.

Com afirmen Marx i Engels en el *Manifest comunista*, la caiguda del sistema feudal davant l'empenta de les forces productives desfermades pel mode de producció burgès, continuarà amb la caiguda del sistema burgès, ara a conseqüència de les forces productives que aquest ha generat, les quals representa el proletariat (el proletariat i la tecnologia). La revolució comportarà una superació dialèctica de la societat burgesa i com s'ha vist en el cas d'altres

revolucions aquesta no podrà fer-se sense grans esforços defensius per part de la burgesia, per la qual cosa serà inevitable la violència revolucionari. L'objectiu de la revolució serà la destrucció de l'estat burgès per a fundació d'un altre estat, en aquest cas, un estat obrer que exercirà la dictadura del proletariat de la mateixa manera que l'estat burgès ha estat la dictadura de la burgesia sobre les classes oprimides i explotades. Les característiques d'aquesta nova societat, primer socialista, (nacionalització de la propietat dels mitjans de producció) després comunista (abolició de la propietat i de qualsevol forma d'estat) tenia com a element clau estructural l'abolició de la propietat privada, abolició amb la que coincideixen els principals corrents anarquistes. Malgrat coincidir en l'anàlisi i diagnòstic, Marx crítica als anarquistes que defensin una immediata impanatació d'una societat sense estat després de la revolució. La disputa de Marx amb els anarquistes sobre el paper de l'estat i la futura societat sense propietat i sense classes acabà amb la primer internacional (AIT).

7. El marxisme després de Marx durant el segle XX

a. El debat sobre humanisme i científicisme a Marx.

A la mort de Marx, ben aviat sorgiren, corrents crítiques que qüestionaren el paper de la violència així com defensaren que l'estat burgès era reformable. Aquests corrents socialistes es feren progressivament més importants i donaren les bases teòriques del pensament socialdemocrata que ve a dir que es pot reformar l'estat burgès progressivament i transformar-lo en un estat socialista. Les disputes en el si dels moviments polítics organitzats i de la II Internacional provocaren l'aparició d'una nova organització internacional, la III Internacional on s'hi agruparen les tendències més radicals, organització que fou coneguda també com a Internacional comunista.

Després de la mort de Marx i d'Engels apareixen nombroses aportacions tant des de la filosofia com de la teoria i practica política. El debat filosòfic es centrà en la discussió entre humanistes (Ernst

Bloch⁴ (1885-1977)) i científics (Althusser). Els primers reclamaven que s'accentués l'element humà i subjectiu en tot canvi social evitant així el determinisme economicista que podria inferir-se de pensar l'estructura econòmica com al determinant últim de tota la realitat social. Per la seva banda, altre pensadors preferiren insistir en el valor científic de la teoria de Marx, de comprendre-la com el primer pas seriós per construir una ciència de la societat amb rigor i coherència lògica.

b. Les aportacions del pensament sociològic marxista, de l'escola freudiana i del pensament nietzscheà.

Significatives foren les aportacions sociològiques i de teoria de la cultura de l'anomenada "Escola de Frankfurt" amb M. Horkheimer (1875-1993), W. Benjamin (1892-1940), Bloch (1885-1977), Marcuse (1898-1979), Th. Adorno (1903-1969) i Habermas (1929-). També el pensament de Freud i de Nietzsche aportaren respectivament la naturalesa radical de la crítica de la societat burgesa repressora de la sexualitat (Freud) i d'una cultura racionalista posada al servei dels obscurs interessos del poder (Nietzsche). Un corrent significatiu del freudomarxisme fou la representada per Reich (1897-1957), Marcuse i Fromm (1900-1980).

c. La crisi del marxisme de finals del segle XX: El triomf sociopolític i militar del capitalisme global; la recuperació del pensament liberal econòmic, del pensament únic i dels pensaments religiosos a escala global.

⁴ Ernst Bloch. Filòsof alemany. Fou director de la "Deutsche Zeitschrift für Philosophie" i professor a Berlín, Heidelberg i Grünwald. En temps del nazisme s'exilià a Suïssa (1933) i posteriorment als EUA (1938-49). Després de la guerra s'instal·là a la RDA i fou professor a Leipzig. Criticat pels marxistes oficials, el 1961 passà finalment a Tübingen (RFA), on fou professor de la universitat. Féu una reconsideració del marxisme a partir del concepte d'utopia, que ell pretenia de fonamentar en el principi de l'esperança. En la seva obra principal, *Das Prinzip Hoffnung* ('El principi de l'esperança', 1954-59), descriu en una anàlisi històrica de gran erudició les imatges utòpiques de les diverses cultures, en les quals identificà l'esperança com a principi rector de la història individual i social. Cal esmentar, encara, *Geist der Utopie* ('Esperit de la Utopia', 1918), la seva primera obra, *Thomas Münzer als Theologe der Revolution* (1921), *Tübinger Einleitung in die Philosophie* ('Introducció a la filosofia', 1963-64), síntesi original del materialisme dialèctic, *Atheismus in Christentum* ('Ateisme en el cristianisme', 1968), *Das Materialismusproblem* ('El problema del materialisme', 1972), *Experimentum Mundi* (1975) i *Tendenz-Latenz-Utopie* ('Utopia de la tendència-latència', 1978).

A nivell de pensament filosòfic, la crisi de la ciència i la progressiva influència del relativisme donaren profunditat a la crisi del marxisme, dispers en una creixent diversitat de tendències enfrontades que, a més, tenien que confrontar-se amb el dogmatisme doctrinal en els països socialistes, mancats de la llibertat intel·lectual suficient per donar noves orientacions a les polítiques culturals –ideològiques, filosòfiques i científiques - en els seus respectius països.

La revolució tecnològica de finals del segle XX fou aprofitada pels països capitalistes per avançar-se en tots els ordres respecte dels països socialistes. Aquests desapareixen a finals de la dècada dels 80's i primers dels 90's (caiguda del Mur de Berlín el 1989). En economia s'imposaren com a referència les tendències del mercat. En aquests context econòmic liberal, la recerca de sentit de l'existència trobaran noves expectatives en les religions; i la globalització sumada a la necessitat d'una identitat forta afavoriran l'actual panorama d'una societat que no veu cap possible alternativa al sistema socio-econòmic liberal que es presenta com l'única garantia estable per a les societats contemporànies (pensament únic).

Annex

***Materialisme dialèctic.**

Defensada principalment per Engels, amb aquesta noció s'entén que l'única realitat és la de tipus natural-material, la qual, afirmava Engels, calia entendre-la conformada dialècticament, és a dir, en una lluita de contraris que marca el seu desenvolupament. Marx no fou gaire partidari d'aquesta noció perquè suposava la defensa d'un sistema filosòfic que generalitzava més enllà del que es podia permetre la raó humana (Kant-Hume). Es tractava d'una declaració de fe materialista dogmàtica i acrítica. A Marx no li convencien aquestes declaracions de fe per acientífiques i d'alguna manera elles mateixes eren contradictòriament idealistes.